

S tem stvarnim čutom za predmetnost in za iskreno, ne zgolj »papirnato pesniško« (kot bi dejal Menart sam) doživljanje miselnosti svojega časa se tudi ujemata nadaljnji značilnosti njegovega pisanja: pogum pri uporabi novih, iz dnevnega življenja pobranih besed, celo tujk — in veselje do igranja s stihii, ki se kaže v ponovitvah, navedkih (zlasti narodnih pesmi), premenah raznih inaič in podobnih ukrepih. Vsakodnevne besede, ki bi jih šolniki slovstva obsodili, češ da so nepesniške, zvene celo v teh Menartovih na videz staroverskih stihih prav tako polno, so prav tako upravičene kot vse tiste, ki jih je že posvetila stoletna pesniška raba. In zapletena, izumetničena zgradba nekaterih pesmi, ki rastejo iz korenike navedkov ali ponovljenih stihov, učinkuje presenetljivo preprosto in celo udarno, ko se oprede z govorico današnjega dne.

Knjižica je izšla v nenavadno lepi tiskarski in knjigoveški izdelavi: Grega Košak, tako kaže, si je že v tem kratkem času pridobil lepo mesto med tistimi, ki danes pri nas opremljajo knjige. Posnemanje otroške risbe je često le izraz samovoljne in preobjedene izumetničenosti; ob Menartovih pesmih pa je primerno bolj kot kaj. A ne le ovitek in platnice, tudi tisk v sami knjigi je zgledno in redko lep; škoda, da so se vrinile tri bistvene napake, ki kazijo smisel stihov. Razveseljivo je tudi, da si mlada in majhna založba zna privoščiti razmeroma nizko prodajno ceno.

Herbert Grün

BRANKO ČOPIČ, OGNJENO LETO

Pri Državni založbi Slovenije je izšel v zbirki »Knjižna polica« roman znanega pisatelja Branka Čopiča »Prolom«. Prevajalec Fran Albreht je izbral za slovenski naslov »Ognjeno leto«, s čimer je še bolj poudaril, da gre za roman iz časov partizanstva, za temo našega osvobodilnega boja. Prelili smo že veliko črnila z razpravljanjem, kakšen naj bi bil »veliki partizanski tekst«. Medtem ko smo v Sloveniji ostali v glavnem pri zapiskih ali kvečjemu novelah, katerih je presenetljivo pičlo število, pa so Srbi in Hrvati, vsaj zdi se tako, literarni motiv partizanstva naskočili z veliko večjim pogumom. Čopičev »Prolom« je le eden od tekstov, ki so doživeli precejšen uspeh pri bralcih, uspeh, ki kajpak sam po sebi še ni dokaz, da gre za resnično umetniško in literarno zrelo ustvaritev, vendar ga imamo lahko za znamenje, da je pisatelj vsaj približno zadel bistvo svoje ne prelahke teme.

Romani o revoluciji so danes »moderni«, imamo jih nekaj manj dobrih, nekaj več slabih. Bralec, ki je vsaj malo razgledan po tej literaturi, gotovo pozna Šolohova »Tihim Donom«, ki spričo svoje resnično veličastne zasnove in izvedbe lahko velja za veliki tekst revolucije. S podobami junakov Šolohova in njihovih doživetij v očeh se zato kot z nekim merilom — hoté ali nehoté — bližamo tudi tekstu iz naše revolucije. Primerjajoč Čopičevo »Ognjeno leto« s »Tihim Donom« homo navzlic številnim odlikam, ki jih ima Čopičev tekst, brez težave ugotovili, da ima roman Šolohova, ki je zrastle na velikanski tradiciji ruske realistične proze, sevó mnogo prednosti pred, recimo, slehernim romanom, ki bi s tako ali podobno temo nastal v kateri koli izmed naših literatur, kajti te ne poznajo velike tradicije realističnega romana. Če opustimo torej primerjavo med vzornim in do sedaj še ne doseženim »Tihim Donom«,

pa bomo, če smo pravični, mogli pritrditi tistim dosedanjim kritikom Čopičevega dela, ki so »Ognjeno leto« označili kot enega vidnih dosežkov jugoslovanske povojne proze.

Slovenska izdaja v dveh knjigah obsega skoraj 700 strani. Pisatelj je razdelil roman v tri dele, ki imajo skupaj 108 poglavij. Pustimo ob strani vprašanje, koliko je za sodobnega človeka sprejemljiv takšen obseg romana, brez škode za to, da bi bralec koncentrirano dojel umetnino in si jo prilastil. Znano je, da moderni pisatelji obravnavajo svoje teme rajši na manj kot na več straneh. Seveda je odvisno vse od sižeja, od avtorjeve metode in avtorjevega namena. V našem primeru je šlo za epopejo iz časa naše vstaje, konkretno vstaje v Bosanski Krajini. To je nemara narekovalo obsežnost romana, ki pa bi bil lahko ob večji zgoščenosti prikazovanja ljudi in dogodkov nekaj deset strani krajši, zato pa bolj enovit in strnjen.

Vsebinski okvir zajema prvo leto vstaje, od prvih dni po propadu stare države in nastanku Paveličeve Hrvatske do začetka organiziranega upora, ter se konča nekje sredi zime. Priznati je treba, da je roman široko zasnovan in da je pisatelj vložil v svoje delo veliko skrb, ne da bi bil v sami tehniki »čezmerno« moderen, kar se zrcali v enakomernem toku pripovedovanja, ki se epizodično vrača k posameznim junakom ter spremlja njihov razvoj sredi čudno zmedenega časa. Nekateri bi morda imenovali to delo kot kroniko. Kroniko zato, ker morebiti ravno v škodo detajlov in drobnih tipičnih izrezov iz življenja tu in tam daje prednost razvlečenemu opisu dogodkov, kakor so se le-ti vrstili in razvijali. Še bolj nam daje občutek kronike dejstvo, da v tem romanu nastopa tudi za ta obseg preogromno število oseb. S tem je seveda dana tekstu širina epopeje, zato pa se posamezne osebe izgublajo in bledijo v skopih in nemalokrat površnih karakterizacijah. Povsod tam, kjer je pisatelj pisal »kroniko«, je tudi več suhoparnih, neživljenjskih in docela žurnalistično propagandnih odstavkov.

Roman »Ognjeno leto« nima nobenega glavnega junaka, niti ne bi mogli tega naziva dati tistim osebam, ki jih pisatelj sicer prav zvesto spremlja od začetka do konca. »Ognjeno leto« je roman številnih junakov, skoraj bi dejali roman množice. Ta množica nastopa na vsaki strani ter je povsod pričujoča gibalna, dasi pogosto slepa sila. Njo vodijo, k njej se ozirajo, iz nje rastejo pisateljevi junaki. Sodeč po izredni živosti in plastičnosti nekaterih, bi dejal, da jih je zajel Čopić neposredno iz življenja, tako zlasti njegove številne kmete, Srbe in muslimane. Vprašanje nasprotnikov revolucije in vstaje je Čopić rešil umetniško na docela prepričljiv način. Bolj, se mi zdi, je shematiziral in poenostavil nekatere revolucionarje pa tudi razne ljudi, ki so se lovili in omahovali med enim in drugim taborom. Vendar, če gledamo stvar kot celoto, moramo ugotoviti, da se je Čopić skušal čimbolj izogniti črno-belemu slikanju, da pa je vendarle zapadel v nekakšen »neoborožen odpor« proti ljudem, ki so mu idejno simpatični. Tako na primer (samo zaradi primere) sta njegov Uroš Pavlović ali pa tovariš Milan, voditelja upora, prikazana kot prava čudodelnika, v katera ni zaverovano samo ljudstvo, ampak tudi Čopić sam, to pa rajši na škodo svojemu delu, ki je (spet samo zaradi primere) nesporno močnejše v opisu kakega ustaša, kot sta recimo Mujica Harbaš ali Ale Toroman, pa brata Šarčevića ali klavec Kapetanović. Medtem ko se mi zdita upodobljena načelnik ustaškega taborišča Škuro ali fra Božo Čovar po naprej določeni shemi, ki pa je vendarle še prepričljivo realizirana, pa je

Čopić na strani malih, preganjanih ljudi ustvaril nekaj človeških tipov z veliko ustvarjalno silo. Kako čudovito so upodobljeni sin srbskega kmeta Todor Bokan ali vaški župan Pepo, pa bivši oficir in poznejši komandant partizanov Miloš Radekić, pa mestni hodža Smail-efendija, Trivun Drakulić, bivši orožnik, Mile Čugalj, stari potepuh in prepirljivec ter njegova svakinja Čana, kmet Nikola Bundeč in še mnogi drugi. Kdor prebere Čopičevo delo, mu gotovo ne bo šel iz spomina nesrečni Ilija Radinović, kmet, ki se je rešil iz prepada ob ustaškem pokolu ter se je, slepo verujoč v pravično oblast, še enkrat javil ustašem in s tem potrdil svojo usodo. Njegova žena Katica spada prav tako med velike figure tega romana. Sibkeje so naslikani skojevci in sploh mladina. Zdi se, da je Čopić najbolj v svojem elementu, kadar riše kmete. Pozna jih z vsemi njihovimi dobrimi in slabimi stranmi in v tem romanu je ustvaril malo galerijo originalnih kmečkih tipov iz Bosanske Krajine, ki zanimivo poživljajo celotno delo.

Branko Čopić je renomiran pisatelj, čigar roman »Ognjeno leto« predstavlja nemalo zanimivo in literarno uspešno bosanskega človeka na pragu vstaje, ko se je ta iz zmede in krvi urejala v osvobodilno gibanje. Kot vsaka revolucija je tudi naša na čudne načine premetavala ljudi, jih združevala in spet ločevala, njen neizprosni cilj — osvoboditev množice in preko nje individualnega človeka — je naravno povzročil nešteto osebnih žaloiger. Tudi v Čopičevem romanu je več človeških zlomov. Kjer je pisatelj našel do svojih junakov s svojim lirizmom in humanizmom neovirano pot, je ustvaril like, kot so Ilija, Katica, Čana in Todor, drugod pa je večkrat ostal na ravni suhega kronista. Vendar, dobre strani romana toliko prevladujejo nad drugimi, da ga lahko smatramo ne le za uspešno delo v okviru naših najnovejših literarnih prizadevanj na temo narodnoosvobodilnega boja, temveč tudi za resen poskus umetniško oblikovati veliko razdobje jugoslovanske revolucije. Slovenski prevod oziroma njegova izdaja se mi zdi zato upravičen.

Prevajalec bržčas ni stal pred lahko nalogo, zlasti zaradi številnih originalnih dialogov, ki imajo neko posebno muziko. Preložil jih je v slovenščino tako, da se je čim tesneje, kjer je le šlo, naslonil na izvirnik, tudi z opuščanjem slovenskih, pomensko enakih besed. Tako je dosegel tisto barvitost, ki daje prevodu vtis originala, to se pravi dobili smo dobro »čitljiv« prevod.

France Novšak

ERNEST HEMINGWAY, STAREC IN MORJE*

Kadar govori človek o Hemingwayu, bi moral pravzaprav uporabljati kratek, pregnanten stil, rahlo erotično pobarvano prozo, nekoliko konstrukcije v situacijah zaporednega pojavljanja misli in dejstev, skratka, moral bi biti tako svojevrsten in nenavaden, kakor je v življenju in delu — v življenju bolj, v delu nekoliko manj — ta enfant terrible sodobne literature. Njegove short stories: »Sneg na Kalimandžaru« in »Kratko srečno življenje Francisa Mocombra« ter »Prestolnica sveta« jih dobro predstavljajo. Na stol se navežeta dva noža in potem te napada tvoj nasprotnik s tem improviziranim bikom,

* Novele. Izbral in prevedel Janez Gradišnik. Državna založba Slovenije. Ljubljana 1955.